

«Держава самоусунулася від проблем фінансування освіти»

Наймолодший заступник міністра за всю історію вітчизняного уряду Інна Романівна Совсун спричинила справжній переворот у свідомості можновладців своєю появою після так званого «перезавантаження». «Хто ця дівчинка?» — шепталися чиновники за її спиною. «Молоді дарування», — з усмішкою відповідав новопризначений міністр МОН Сергій Квіт.

► **Інна Совсун тихо відчиняє високі двері до власного кабінету. Там дві кімнати зі світлими стінами й темними дерев'яними меблями. Повсюди лежать стоси паперів і ноутбуки. Єдина яскрава пляма — акваріум із невеличкими рибками.**

— Усе що тут є — спадщина мого попередника, — розповідає. — Правда, рибки нові. Ті, що жили тут раніше, загинули, коли студенти захопили міністерство.

Ще в кабінеті був килим, який вивезли, і спеціальна кнопка, що блокувала вхідні двері.

Інтер'єр приміщення аскетичний. Тут, крім Інни Совсун, працюють ще три її помічники. Вони то ходять, то занурені в папери, то розмовляють по телефону.

► **Судячи з Ваших статей, Ви — яскравий представник покоління технократів. Саме такі люди потрібні, коли в державі необхідно провести реформи.**

— Я — технократка? Чесно кажучи, я себе завжди вважала й позиціонувала як експерт, адже останні 7 років працювала в інформаційно-аналітичній і громадській сферах, професійно займалася експертизою освітньої політики, намагаючись давати якісні оцінки, базовані на об'єктивних показниках.

За переконанням я — соціал-демократка, упевнена, що людям потрібно давати якомога більше рівних можливостей для самореалізації, у тому числі й у сфері освіти. Це ті засади, від яких я відштовхуюсь у розробці реформ.

Тепер щодо реформ. Безперечно, треба спрощувати нескінченну кількість паперових процедур, погоджень тощо. Я не можу говорити про всю систему, але перше, що я отримала, прийшовши на посаду, це стос документів на підпис.

Яка тут може бути стратегія? Яка освітня політика? Міністерство зараз працює як пошта, яка

реактивно реагує лише на звернення. Через цю безкінечну кількість паперової роботи єдине, що встигає наразі Міносвіти — це писати й відповідати на численні звернення та запити.

Наведу простий приклад. Один із ректорів вишів пише, що, мовляв, у них відбудеться конференція, але студент з іншого регіону не може приїхати, тому ректор просить Міністерство дозволити студентові взяти участь у конференції онлайн. Я тричі переречитувала. Думала, це жарт.

Невже таку дрібницю треба погоджувати на рівні Міністерства?

І в цих умовах говорити про те, що хтось розробляє освітню політику — абсурд. Цього немає. Ми можемо лише працювати «пожежниками»: там, де горить, ми гасимо. А те, щоб сісти й подумати, у нас не вистачає часу, тому дебюрократизація і зменшення паперової тяганини — це нагальне завдання нашої команди.

► **Нині стало популярним, у контексті реформ, говорити про люстрацію. Чи готове МОН до цього?**

— Мені не дуже зрозуміла ця концепція. Тобто, що таке «люстрація», власне кажучи? За яким принципом її проводити? А головне: як це перевірити? Зараз є велика кількість ситуацій, коли люди одне на одного наговорюють. Кому за таких умов вірити?

► **Що Ви робите з «донощиками»? Закриваєте очі?**

— Ні, намагаємося перевірити. Відверто кажучи, це не завжди можливо.

У деяких випадках, звісно, є кричущі ситуації, на які не можна не реагувати, але підтвердити більшість інформації нереально. І дзвонять, і пишуть, і у фейсбуці просто завалюють повідомленнями.

Міністерство зараз працює як пошта, яка реактивно реагує лише на звернення.

► У соціальних мережах Ви спілкуєтеся з користувачами особисто, на відміну від інших високопосадовців, замість яких відписуються їхні прес-служби. Це Ваша принципова позиція?

— Зовсім ні. На частину повідомлень відповідає моя помічниця, але я все читаю. Якщо це типові питання, наприклад, щодо 65-ї постанови (Постанова КМУ від 01.03.2014 № 65 «Про економію державних коштів та недопущення втрат бюджету» — ред.), то помічники оперативно реагують на кожен факт і відповідають, бо ситуацій просто безліч. Є запитання, на які я відповідаю лише особисто, але фізично просто не встигаю відповісти усім.

йшло від банку, що обслуговує її зарплатну картку. Відкриває його та показує.

— Якраз прийшла СМС-ка, що мені нарахували зарплату. Там 5,5 тисяч гривень. Плюс аванс 2 тисячі. Тобто разом 7,5 тисяч гривень.

► А що робити звичайному педагогу, зарплата якого не перевищує позначку 2 тисяч гривень? Як йому вижити? Працювати на кількох роботах?

— Це, правду кажучи, дуже складне запитання. З одного боку, ми розуміємо, що ставимо людей в умови, коли їм просто немає на що жити. Вони шукають додаткові підробітки, і я це дуже добре розумію. Я знаю, що вчительські сім'ї — це небагаті сім'ї.

► Якщо вже мова зайшла про 65-ту постанову, то дозвольте поставити фінансове запитання. Яка у вас зарплата?

— О, це легко.

Інна Совсун бере до рук свій мобільний телефон. Серед повідомлень знаходить те, яке при-

Я також розумію, що вчителі обирають різні способи пристосування до ситуації. Хтось звикає жити дуже бідно. Хтось підробляє репетиторством, хтось бере хабарі, хтось шукає іншу роботу.

Щодо репетиторства моя єдина пересторога — ти не можеш займатися із дитиною із

класу, у якому викладаєш. Тоді не буде підозр в об'єктивності оцінювання.

► **Чи є світло в кінці тунелю? Де брати гроші на оптимізацію освіти?**

— Я розумію, що мені це не додасть популярності, але є зауваження щодо якості роботи вчителів і власне шкіл, особливо маленьких шкіл у сільській місцевості.

Це «чутливе» питання, я знаю. В Україні існує близько 4 тис. малокомплектних шкіл. Я знаю, що це таке, бо мої бабуся з дідусем викладають у такій школі.

Шкільні будні для мене зрозумілі, але проблема залишається.

«Моя «передісторія» не така вже тривала.

Я вчилася в Могилянці, тому, очевидно, з Міністром Сергієм Квітом ми знайомі давно.

Але він не викладав у мене, ми просто перетиналися з різних запитань.

Після цього я навчалася в університеті Шевченка на політолога, щоб здобути магістерський ступінь, а потім поїхала вивчати європейські студії до Швеції.

У 2007 році, не зважаючи на пропозиції продовжити навчання в Лондонській школі економіки, я повернулася до Києва.

Тут я почала займатися громадською діяльністю — виступила одним із засновників та координаторів ініціативи «Збережи старий Київ».

*Інна Совсун,
перший заступник
міністра освіти й науки України*

У нас в 1,5 раза зменшилася кількість учнів, але лише на кілька тисяч — кількість шкіл. У результаті ми отримали багато малокомплектних шкіл.

Якщо дивитися в середньому по країні, то в нас на міського вчителя припадає 10 учнів, на сільського — 6. У Європі цей показник становить

12—15 учнів на вчителя. Ми реально розпорошуємо ресурси, неефективно їх використовуємо.

Ми розпорошуємо кошти, замість того, щоб їх концентрувати й направляти на розвиток.

У нас відбувається демографічний спад, тому мережу навчальних закладів оптимізувати необхідно, але дуже важливо, щоб прийняття рішень базувалось на згоді громади та інтересах дітей.

► **Що ж буде зі школами?**

— Проблема в тому, що маленькі школи не забезпечують якісну освіту. Нас перш за все має цікавити дитина, її конкурентоспроможність, її можливість отримати доступ до якісної освіти, щоб збільшити власні життєві можливості.

У нас статистично сільські діти мають гірші показники, ніж діти із міст: ЗНО це явно засвідчує, тобто діти із сільської місцевості мають гіршу освіту, їх вчать часто не дуже мотивовані педагоги в малокомплектних школах.

Це — велика соціальна проблема, бо реально ми отримуємо цілі покоління без життєвих перспектив і соціальних можливостей. Це дестабілізує суспільство загалом.

Тому, звертаючись до питання об'єднання шкіл, потрібно насамперед дбати про інтереси дітей і докладати усіх зусиль для отримання ними якісної освіти. Необхідний дуже виважений підхід до цього питання і тісна співпраця на усіх рівнях управління. Проте, незалежно від ситуацій, у кожному селі, де є хоч три дитини, необхідно зберігати початкову школу. Це аксіома, яка не залежить від кількості дітей.

► **Звідки ще брати гроші на освіту, окрім закриття та об'єднання шкіл?**

— Давайте будемо чесними. Гроші на освіту завжди виділялися чималі. Просто до адресата вони рідко коли доходили.

Україна витрачає велику частину ВВП на освіту. Ми витрачаємо більше ніж у середньому по Європі. У нас близько 7 % ВВП і 20 % бюджету іде на освітню галузь, а це багато.

Інша справа, що непропорційно велика частина цих коштів витрачається на підготовку фахівців у вищій школі. У ЄС та США ситуація інша — там більше фінансуються школи. У нас дуже викривлена картина.

► **Тобто ми дотримуємося принципу Парето: те, що якісне на 80 % (школи та садки), ми фінансуємо на 20 %. Зате ВНЗ, якість яких ледве сягає 20 %, ми фінансуємо на 80 %. Хоча вищі навчальні заклади можуть вийти на самозабезпечення, бо в них є контракте навчання, а молодша та середня освіта — ні.**

— Абсолютно правильно. Вочевидь, треба змінювати всю вертикаль бюджетного процесу.

Потрібно міняти підходи, більш раціонально використовувати кошти, концентрувати їх на тому, що дійсно потрібно.

Оптимізація мережі за жодних обставин не може використовуватись як механізм зменшення

У нас в 1,5 рази зменшилася кількість учнів, але лише на кілька тисяч — кількість шкіл.

видатків на школу. Якщо об'єднуються дві школи, то обидва бюджети мають теж об'єднатися і залишитися для використання в одній.

Звісно, потрібно оптимізувати систему управління, бо велика частина коштів іде туди. Необхідно підвищувати ефективність роботи районних управлінь освіти.

► **Коли команда Квіта прийшла в міністерство, то пообіцяла спростити звітність...**

— У нас 20 тис. шкіл. Надворі XXI століття, а ми сидимо і складаємо звіти в паперовому вигляді.

Кому це потрібно?

Хтось сидить у школі, заповнює 30 різних форм звітності. Хтось сидить у районному управлінні й зводить усе це, а то навіть не одна, а три

людини. Потім так само в обласному управлінні вже 5 чиновників сидить і зводить разом районні дані.

Школа має заповнити одну електронну форму, яка потім узагальнюється автоматично разом із іншими на рівні району, області й країни. Лише декілька кліків. Навіщо ми задіюємо тисячі людей, які займаються тим, що можна зробити автоматично й за менші кошти?

Інтернет є усюди, навіть у сільських школах. Якщо раптом його немає чи він «поламався», дешевше буде один раз на місяць відрядити одну людину до райУО або в сусідню школу, яка там на місці заповнить усі дані, аніж тримати трьох чиновників.

► **Ще одне фінансове запитання: за умов хронічного недофінансування шкіл уже звичною стала фінансова підтримка освітнього процесу з боку батьків учнів. Що з цим робити?**

— Ця ситуація не повинна бути системною. Звичайно, можна й потрібно щось робити локально. Але завжди необхідно звітувати перед громадою. І не лише за батьківські гроші, а й за кошти бюджету. Люди мають розуміти, що в деяких випадках просто немає грошей, а в деяких — харчі для їдальні закуповуються утричі дорожче за реальну вартість.

Моя позиція в тому, що держава має забезпечити рівні умови для всіх. Діти не повинні відчувати дискомфорт в освіті через те, що їхні батьки не в змозі заплатити великі кошти в гарній школі. Не можна дітей розрізняти за матеріальним становищем, вони повинні мати рівні можливості для доступу до якісної освіти.

На даний момент держава самоусунулася від проблем фінансування освіти.

Я розумію, що ми цього зараз не зупинимо. От не зупинимо і все. Якщо в дитини в класі продуває вікно, а немає коштів у школі на його

фото з: www.mon.gov.ua

ремонт, то ми не заборони-мо батькам його відремонтувати. Але потрібно робити все, щоб таких ситуацій не було.

► **Тоді ще одне болюче запитання для освіти про пільги. Під час вступу до вищих навчальних закладів пільговики дуже спекулюють на цьому.**

— Пільги під час вступу потрібно скасувати. Вища освіта має надаватися тим, хто демонструє:

- а) бажання,
- б) знання, достатні для отримання освіти.

Коли на пільгових умовах, поза конкурсом, вступає дитина вчитися на лікаря, мені стає страшно.

Це — ганебна ситуація. Проблеми виникають і у викладачів: незважаючи на рівень знань, треба ставити якісь оцінки, а вигнати не можна. Ніхто не наважується вигнати студента, бо таким чином виш не виконує державне замовлення. Ситуація насправді абсурдна.

За кордоном простіше. Відсів студентів відбувається постійно, бо реально не всі можуть справлятися із навчальною програмою. А в нас 99 % тих, хто вступили, нормально закінчують виші. Тому позиція однозначна — пільги потрібно скасувати.

Інша річ, коли дитина, скажімо, сирота, з багатодітної чи малозабезпеченої сім'ї. Тоді, звісно, необхідно підтримати, але дивитися теж по ситуації: можливо, це багатодітна сім'я мільйонера

Коли на пільгових умовах, поза конкурсом, вступає дитина вчитися на лікаря, мені стає страшно.

чи, навпаки, у дитини — одна мама-інвалід. Або чорнобильці», які вчилися в кращих школах Києва й вступають до кращих університетів на пільговій основі, а не на основі знань.

Хіба це нормально? Тому необхідно підходити змінювати, але конкретно, для конкретної людини, не узагальнювати.

Узагальнення працюють лише в дуже небагатьох випадках. Наприклад, сироти мають вчитися повністю безкоштовно, бо в них немає джерел доходів.

Але загальний принцип має бути таким: дитина вступила, продемонструвала знання, а уже потім їй потрібно надавати підтримку, але не на етапі вступу. Тут ми елементарно відбираємо тих, хто здатний навчатися й отримати вищу освіту.

► **Коли відбулося «перезавантаження влади», багато розмов велося довкола реформ освітньої галузі, зокрема говорили про повернення до навчання у школах із 7-річного віку. Як Ви до цього ставитесь?**

— Я знаю, що багато хто скаржиться на існуючий порядок, проте мені видається, що питання не стільки в точному визначенні віку, скільки в тому, як підібрати програму, яка буде підходити для дітей різних вікових груп.

Не можна очікувати, що от ми приймемо закон, і все одразу стане добре.

Можна й у шість років іти до школи.

Взагалі нинішню програму для початкової школи треба скасувати.

Але це питання вже в компетенції іншого заступника міністра, хоча в нас є загальне розуміння, що потрібно змінювати.

► **А як стосовно дошкільної освіти? Вона залишиться обов'язковою? Адже дітей більше, а садки — не «гумові».**

— Мені видається, що дошкільна освіта не повинна бути обов'язковою, але держава має гарантувати потрібну кількість місць у дитсадках залежно від потреб суспільства.

Щодо самих начальних програм та їх відповідності до можливостей дітей, то краще переговорити з іншим заступником — Павлом Полянським.

Я наразі такі питання можу оцінювати лише як мама, але моєму синові тільки півтора роки й з дитсадком ми ще не зіткнулись, але ми ще з минулого року стоїмо в електронній черзі на дитячий садок.

При цьому в моєї дитини жодних пільг немає, бо в нас різні прізвища, тому ми в таких же умовах, як і решта батьків.

Можна й у 6 років починати, тільки постає питання, чому вчити. Програми для початкової школи — жахливі, складні. Можна зробити

► **У сучасній освітній галузі гостро стоїть проблема грифів для підручників. З одного боку, ми їх відмінюємо, а з іншого, висувуємо на якісь премії...**

— Поклавши руку на серце, я не можу сказати, що підручники, рекомендовані Міністерством, хороші.

Механізм грифування, будьмо відверті, не працює.

Чому в нас «наплодилася» така кількість підручників із різними грифами?

Бо для того, щоб отримати звання, тобі треба було видати грифований підручник.

«Одночасно вступила до аспірантури й почала працювати в громадській мережі «Опора», координуючи моніторинг вступної кампанії.

Із 2010 року очолювала громадську організацію Центр дослідження суспільства, повністю сконцентрувавшись на освіті.

Не випадково в мене багато родичів працюють вчителями, тому інтерес до освіти був сформований давно.

Я народилася і виросла в Харкові в україномовній сім'ї. Батьки обоє з Тернопілля.

Тато служив в Афгані, мама вчилася в Харкові, тому після повернення батька вони вирішили залишитися там.

Тепер із чоловіком та сином живу в Києві».

*Інна Совсун,
перший заступник
міністра освіти й науки України*

От всі й почали масово штампувати ідентичні підручники, переписуючи один в одного.

Чи це гарантувало якість?

Аж ніяк.

Тому ми й скасували грифування підручників для вищих навчальних закладів.

Із школами ситуація інша. Шкільні підручники повинні бути безперечно грифовані, має бути погодження, бо існують єдині програми, за якими діти вчаться.

► **Скоро закінчується 100 днів, які Ваше міністерство саме собі поставило, аби провести перші реформи. Про що звітуватимете після їх завершення?**

— Ми — єдине міністерство, яке опублікувало свій «план 100 днів». І я переконана, що це — правильно: ми повинні були пояснити, чим будемо займатися.

Ми запустили онлайн-бухгалтерію, яка є тепер публічною і доступною на сайті.

Ми робили все можливе для об'єктивної оцінки тих чи інших корупційних скандалів. Я не можу називати університети, але є декілька, так би мовити, кейсів, які будуть обов'язково вирішені.

І основне — я сподіваюся, що до кінця весни буде прийнято новий закон про вищу освіту. Звісно, це не будуть кардинальні зміни.

Не можна очікувати, що от ми приймемо закон, і все одразу стане добре.

Новий закон створить передумови для зростання, для підвищення якості освіти, бо наразі всі інновації просто заблоковані.

Потрібно прибрати хоча б очевидні дурниці.

Ми затвердили нову постанову Кабміну про ліцензування.

Зараз вона проходить погодження із кількома міністерствами, але це досить довгий процес, тому до того часу ми затвердимо нові акредитаційні й ліцензійні процедури.

► **Які пріоритети ставите собі надалі?**

— Тут важко планувати, бо ми не знаємо, скільки часу в нас є. Але одразу по завершенні перших 100 днів обов'язково оприлюднимо плани на наступні три місяці.

